

Tanulságok

A felsőoktatás dokumentumainak elemzése azt mutatja, hogy hazai felsőoktatáspolitikánk professzionalizálódása még sok fejlődést igényel. Különösen fontos az oktatáspolitikai belső konzisztenciájának erősítése és összehangolása a foglalkoztatáspolitikával és a tudománypolitikával.

Ezért is fontos, hogy az oktatáspolitikai vezetői széleskörű szakismeretekkel rendelkező, tájékozott politikusok legyenek.

Ki kell alakítani a felsőoktatáspolitikai és a felsőoktatás intézmények irányítása közötti munkamegosztás összhangját. Ez adhat alapot az elmúlt másfél évtized helyzetének megváltoztatására és az egyoldalú érdekérvényesítés visszaszorítására.

A felsőoktatás korszerűsítésének legsürgősebb feladata a 2005. évi törvény revíziója. Ennek alapját a törvényből kihagyott elemzés és indoklás, azaz az oktatáspolitikai stratégiai tervének megalapozott kidolgozása teremtené meg.

Polónyi István & Timár János

Nem nappali tagozatos képzések a Debreceni Egyetemen

Érdeklődésünket egy – a nem nappali tagozatos képzésben résztvevők társadalmi igényeivel és tanulmányi tapasztalataival kapcsolatos – országos vizsgálat fordította térségünk egyik meghatározó felsőoktatási intézményének, a Debreceni Egyetemnek ilyen jellegű képzési felé. Jelenlegi tanulmányunkban azokat az adatokat ismertetjük, illetve értelmezzük, amelyek a Felsőoktatási Statisztikai Évkönyv 2005. évi kiadványában szerepeltek.

A Debreceni Egyetemen – a Gyógyszerésztudományi és a Fogorvostudományi Kar kivételével – valamennyi karon folyik nem nappali tagozatos képzés. Az ezen oktatási formát igénybe venni szándékozók számára zömében levelező tagozaton indítanak szakokat, bár – amint azt hamarosan bemutatjuk – egyes karok esti és távoktatásos formában is hirdetnek képzéseket. A levelező tagozatos képzés általános létszámadatait az alábbi diagram szemlélteti:

1. táblázat: Levelező tagozaton tanuló hallgatók létszáma a Debreceni Egyetem egyes karain

TTK - Természettudományi Kar	475
MFK - Műszaki Főiskolai Kar	899
IK - Informatikai Kar	398
BTK - Bölcsészettudományi Kar	1536
ÁJK - Állam- és Jogtudományi Kar	862
EFK - Egészségügyi Főiskolai Kar	1884
KTK - Közgazdaságtudományi Kar	260
HPFK - Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Kar	2486
AVK - Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar	343
MK - Mezőgazdaságtudományi Kar, Debrecen	643
MK - Mezőgazdaságtudományi Kar, Nagyváradi	50
ÁOK - Általános Orvostudományi Kar	117
Összesen	9953

Esti tagozat csupán az Informatikai Karon működött programozó matematikus és programtervező informatikus szakokon; az előzőn 130, az utóbbin – újonnan indított szak lévén – csupán 14 hallgató tanult. Távoktatásos formában 2005-ben mindössze a

Bölcsészettudományi Karon folyt képzés: az angol nyelv és irodalom szakon 163 főt oktattak. A statisztikai évkönyv adatai szerint tehát nem nappali tagozatos képzésben 10 260 hallgató vett részt a vizsgált évben.

A Debreceni Egyetemen nappali tagozaton folyó képzéseken tanuló diákok létszámával összevetve a fenti adatokat azt találtuk, hogy a levelező tagozatos hallgatók száma három karon haladta meg a nappali tagozaton képzettekéit. 2005-ben nappali tagozaton az Egészségügyi Főiskolai karon 1366 fő, az Állam- és Jogtudományi Karon 793 fő, a Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Karon pedig 690 fő oktatása folyt. Láthatjuk, hogy legnagyobb arányban ez utóbbi intézményben képeztek hallgatókat nem nappali tagozaton, hiszen itt a levelezősök száma több mint 3,5-szerese volt a nappali tagozatos hallgatókéknak.

A nem nappali tagozatos oktatás három képzési szinten zajlott: az egyes karok egyetemi, főiskolai és szakirányú képzéseket indítottak; felsőfokú szakképzéssel csak az Egészségügyi Főiskolai Karon találkozhattunk. A 2. táblázatban azt összegeztük, hogy a különböző képzési szinteken milyen számban indítottak szakokat az egyes karok, s ezek közül hány esetben nyílt lehetőség arra, hogy a hallgatók tanári képesítést is kaphassanak.

2. táblázat: A Debreceni Egyetem karain nem nappali tagozaton működő szakok száma és képzési szint szerinti bontása

Kar	Egyetemi képzés	Főiskolai képzés	Szakirányú képzés	Szakok száma összesen	Ebből tanárképzés
TTK	6	2	3	11	6
MFK	-	12	2	14	1
IK	3	1	1	5	1
IK esti	-	2	-	2	-
BTK	14	1	5	20	8
BTK távoktatás	1	-	-	1	1
ÁJK	1	-	4	5	-
EFK*	-	6	1	8	-
KTK	1	-	1	2	-
HPFK	-	3	3	6	1
ÁVK	1	1	2	4	-
MK (Nagyvárad)	-	1	-	1	-
MK (Debrecen)	3	2	5	10	1
ÁOK	-	-	6	6	-

* A karon felsőfokú szakképzés is folyik, 1 szakon.

Az adatok azt mutatják, hogy a Debreceni Egyetemen 2005-ben 30 szakon lehetett egyetemi és 31 szakon főiskolai diplomát szerezni, emellett pedig 33 szakon volt mód valamilyen szakirányú képesítés megszerzésére nem nappali tagozatos képzés formájában. Az intézmény tehát összesen – az egészségügyi főiskolai felsőfokú szakképzést is figyelembe véve – 95 szakot hirdetett meg az érdeklődők számára. A nem hagyományos formában továbbtanulni szándékozóknek a Bölcsészettudományi és a Műszaki Főiskolai Kar kínálta a legbősegebb szakválasztékot. A főiskolai karok értelemszerűen sehol nem indítottak egyetemi képzéseket, s az egyetemi karok között pedig a bölcsészettudományi hirdette meg az egyetemi végzettség elérését lehetővé tévő szakoknak csaknem a felét. A szakkínálat jellegzetességeinek köszönhetően tanári diplomát a bölcsészkaron és a természet-

tudományi képzésben résztvevők szerezhettek a legnagyobb arányban.

A következő két táblázatunkkal visszakanyarodunk a hallgatói létszámadatokhoz. Elsőként azt összesítettük, hogy hogyan oszlott meg az egyes képzési szintek között a 2005-ben a Debreceni Egyetemen tanuló 10 260 hallgató.

3. táblázat: A Debreceni Egyetem hallgatói létszámadatai és arányai az egyes karokon, képzési szintek szerint (fő, százalék)

Kar	Egyetemi képzés (%)	Főiskolai képzés (%)	Szakirányú képzés (%)	Felsőfokú szakképzés (%)	Összesen (fő)	Összesből első szakképzés (%)	Összesből államilag finanszírozott (%)
TTK	72,2	14,1	13,6	-	475	13,6	6,5
MFK	-	95,3	4,6	-	899	72	10,3
IK	87,9	7,2	4,7	-	398	8,2	9
IK (esti)	-	100	-	-	144	95,1	-
BTK	64,9	18,8	16,2	-	1536	-	2,8
BTK (távoktatás)	100	-	-	-	163	-	-
ÁJK	81,9	-	18	-	862	43,8	-
EFK*	-	98,6	0,5	0,7	1884	95,2	35,8
KTK	90,7	-	9,2	-	260	-	-
HPFK	-	66,3	33,6	-	2486	63,7	39
ÁVK	8,7	65	26,2	-	343	64,4	-
MK (Nagyvárad)	-	100	-	-	50	100	100
MK (Debrecen)	18,1	58,7	23	-	643	53,6	-
ÁOK	-	-	100	-	117	-	-

Amint láthatjuk, legtöbben főiskolai szintű képzésben vettek részt: összesen 5547-en szerettek volna főiskolai diplomát szerezni. Egyetemi tanulmányokat 2942-en folytattak, s 1756 hallgató részesült szakirányú képzésben. A karok által indított szakok számát is figyelembe véve megállapítható, hogy szakirányú képzéseken jóval kisebb létszámmal indultak az egyes szakok, mint az egyetemi, vagy még inkább a főiskolai képzési szinten, ahol alig kevesebb számú szak iránt jóval nagyobb volt az érdeklődés. Ennek oka részben az lehet, hogy a nem nappali tagozatos hallgatóknak az 51,4%-a korábban még nem folytatott felsőfokú tanulmányokat: az első szakképzésben résztvevők száma az összes karon 5275 volt. Az egyetem tehát szép számmal indított szakmai továbbképzéseket, s remélhetőleg az ezek iránti érdeklődés a jövőben még tovább növekszik majd, ám az intézmény nem nappali tagozatán folyó képzés legnagyobb mértékben még mindig első diplomájuk megszerzéséhez segítik hozzá hallgatóit. Állami támogatásban csupán 1901 diák (a hallgatók 18,5%-a) részesült – arányuk legmagasabb az Egészségügyi Főiskolai Karon, és a Hajdúböszörményi Pedagógiai Karon volt –, a többiek maguk finanszírozták tanulmányukat. Érdekes még megfigyelnünk, hogy – bár az egyetemi karok vagy nagyobb számban indítottak egyetemi szintű szakokat, vagy megegyezett az általuk meghirdetett egyetemi és főiskolai szintű szakok száma –, a főiskolai végzettséget kínáló szakokon arányaiban többen tanultak, s az agrártudományi karokon egyenesen nagyobb létszámmal működtek a főiskolai szintű képzések, mint egyetemi szintűek. Úgy tűnik tehát, hogy a főiskolai szintű képzés tekinthető a legnépszerűbb képzési formának a Debreceni Egyetemen.

Következő táblázatunk a nők és a nem magyar állampolgárságú hallgatók létszámát mutatja az egyes karokon.

4. táblázat: A Debreceni Egyetem nem nappali tagozatos képzésein tanuló nők és a nem magyar állampolgárságú hallgatók száma és aránya (fő, százalék)

Kar	Összesen (fő)	Összesből nő (%)	Összesből külföldi (fő)
TTK	475	60,4	2
MFK	899	24,3	10
IK	398	40,2	1
IK (esti)	144	13,2	3
BTK	1536	83,3	5
BTK (távoktatás)	163	90,7	-
ÁJK	862	58,2	11
EFK	1884	87,6	16
KTK	260	60,7	2
HPFK	2486	89,1	7
ÁVK	343	271,2	-
MK (Nagvára)	50	44	50
MK (Debrecen)	643	32,6	4
ÁOK	117	65,8	-

Ahogy várható volt, a nők aránya az Egészségügyi Főiskolai és a Pedagógiai Főiskolai karokon volt a legmagasabb. Ez az intézmények szakstruktúrájának köszönhető: az általuk kínált képzések olyan – hagyományosan elsősorban nők által betöltött – hivatásokra készítenek fel, mint a diplomás ápolóké, szociál- és óvodapedagógusoké vagy szociális munkásoké. A bölcsészkar egyetlen távoktatásos formában indított szakján is kiugróan magas számban tanulnak nők, ám pusztán ebből az egyetlen adatból nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket. Másik oldalról elmondható, hogy a nem nappali tagozaton továbbtanuló nőknek csak kis hányada választotta a Műszaki Főiskolai Kar vagy Mezőgazdaságtudományi Kar debreceni székhelyű képzéseit. Ha a női hallgatók létszámát a teljes hallgatói létszámmal vetjük össze, azt találjuk, hogy a Debreceni Egyetem karain, a nem nappali tagozaton indított képzéseken oktató diákok 70,1%-a – 7195 fő – nő. Tekintve, hogy nem nappali tagozatos képzéseken a képzés nyelve minden esetben magyar, a nem magyar állampolgárságú hallgatók feltehetően határon túli magyarok lehetnek. A Felsőoktatási Statisztikai Évkönyv adatai szerint 2005-ben mindössze 111 külföldi állampolgár hallgatott a Debreceni Egyetemen, ami meglepően kevésnek tűnik az országhatár, és az azon túli magyarlakta területek közelségének tükrében. Az ennek hátterében álló okok feltérképezését e tanulmányunkban nem tartjuk feladatunknak.

Végezetül évfolyam szerinti bontásban is összesítettük a karok létszámadatait (lásd 5. tábla). A végzős hallgatók adatait azért szerepeltettük külön oszlopban, mert a karok által meghirdetett képzések különböző időtartamúak, így a tanulmányaik befejezése után az intézményből „kilépők” száma nem minden esetben egyezik meg a legmagasabb évfolyamon tanulók számával. A táblázat adatai elárulják, hogy a mezőgazdasági területen elindított nagyváradai képzés új keletű: épp a statisztikai adatfelvétel évében indította be az Agrártudományi Centrum. Láthatjuk továbbá, hogy a kilépők aránya a belépőkéhez viszonyítva az Informatikai Kar esti tagozatán a legmagasabb, valamint azt, hogy a hajdúböszörményi székhelyű pedagógiai karon történt a legnagyobb mértékű létszámnöve-

kedés az elmúlt években. Sajnos a lemorzsolódók arányáról – tehát azon csoport nagyságáról, akik elkezdték ugyan a képzést, ám annak időtartama alatt abbahagyták tanulmányaikat – nem rendelkezünk információkkal, mindemellett feltételezhető, hogy az elsőéveseknek az ezen a karon tapasztalható kiugróan nagy száma és magas aránya valamilyen létszám-bővítő intézkedés – például új szakok beindításának – eredménye. (Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az évfolyamadatok együttesen mutatják valamennyi képzési szint hallgatóinak számát, tehát magukban foglalják mind az egyetemi és főiskolai, mind a szakirányú képzések létszám-mutatóit.)

5. táblázat: Az egyes évfolyamokon tanulók létszáma és aránya a Debreceni Egyetem nem nappali tagozatos képzésein (fő, százalék)

Kar	I. évfolyam (%)	II. évfolyam (%)	III. évfolyam (%)	IV. évfolyam (%)	V. évfolyam (%)	Összesen (fő)	Ebből végzős (%)
TTK	52	24,8	23,1	-	-	475	28,8
MFK	35,1	27,6	15,1	20,6	1,3	899	21,6
IK	36,6	24,6	38,6	-	-	398	40,9
IK (esti)	10,4	23,6	20,8	45,1	-	144	45,1
BTK	33,9	27,7	23,4	13,4	1,4	1536	30,8
BTK (távoktatás)	46	33,7	20,2	-	-	163	20,2
ÁJK	335,6	18,9	17,2	14,7	13,4	862	21,1
EFK	24,8	25	23,2	26,8	-	1884	27,4
KTK	28,8	36,9	34,2	-	-	260	38,5
HPFK	43,6	35,5	13,2	7,44	-	2486	26,7
ÁVK	30	40,5	29,4	-	-	343	29,4
MK Nagyvárad	100	-	-	-	-	50	-
MK Debrecen	44	31,1	17,5	0,7	-	643	34,4
ÁOK	53,8	46,1	-	-	-	117	46,1

A fentiek összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a Debreceni Egyetem nem nappali tagozatos képzésein 2005-ben zömében nők vettek részt, s a legnagyobb érdeklődés a főiskolai szinten indított szakok iránt mutatkozott. Viszonylag magas volt azok aránya, akik első diplomájuk megszerzéséért fáradtak, de kedveltnek tűntek a diplomások számára meghirdetett szakirányú képzések is. A két csoport együttes létszámának és a teljes hallgatói létszámnak a különbsége 3229 fő; feltehetően ők voltak tehát azok, akik egy újabb teljes idejű képzést kezdtek el a felsőoktatásban egy második diploma megszerzése érdekében. A tanulmányban található táblázatokat és ábrákat – ahogyan azt már említettük – a Felsőoktatási Statisztikai Évkönyv 2005. évi kiadványa alapján állítottuk össze. Célunk elsősorban az volt, hogy olyan számszerű adatokkal rendelkezünk intézményünk nem nappali tagozatos képzéseiről, melyek érdekes kutatási területeket vázolhatnak fel, s segíthetik egy – az ezen tagozati forma iránt érdeklődő – vizsgálat problémafelvetéseinek megfogalmazását.

A 2005. tavaszi adatfelvétel tapasztalatai a Debreceni Egyetemen

A kérdőívek lekérdezését – melyre a Debreceni Egyetemen 2005 április-májusában került sor – alapos előkészítés előzte meg a munkacsoportban. Az egyetemi és főiskolai karok felosztása után megbízólevelet kaptak a kutatócsoport tagjai, amellyel felkeresték a

tanulmányi osztályok vezetőit. A kutatás bemutatása után vizsgálati populáció legfontosabb adatairól: nappali és levelező tagozatos hallgatók számáról, nemenkénti, szak- és évfolyam szerinti megoszlásáról kértek tájékoztatást. A megbízott kutatók minden karon megkapták a kért információkat, és nagyfokú segítőkészséget tapasztaltak. Az adatok összegyűjtését rendszerezés és feldolgozás követte, s ennek nyomán kialakultak a mintavételi arányszámok.

A kérdőíves felmérést az egyes karokért felelős tagok szervezték meg és végezték el. A tanulmányi osztályokkal történő egyeztetés után felkeresték a szakok konzultációs időpontjaiban a levelezős hallgatókat. Nehézséget okozott, hogy a nyilvántartásban szereplő helyszínek és időpontok esetenként megváltoztak, és a városok különböző pontjai között kellett ingázni a csoportokat keresve. A lekérdezés a konzultációk szünetében, ritkább esetben az órák keretében történt. A mintába került hallgatók legtöbb esetben pozitív hozzáállást tanúsítottak. A kitöltésnél inkább segítségért fordultak a kérdezőbiztosokhoz, mintsem hogy megválaszolatlanul hagyják a számukra nehezen értelmezhető kérdéseket. Összességében a kutatók mind a hivatalos szervektől (tanulmányi osztályok), mind az oktatóktól és hallgatóktól támogató hozzáállást tapasztaltak.

Az adatbázis elemzése során elsőként a minta alapmegoszlásait szeretnénk ismertetni, ezt követően pedig a hallgatók korábbi és jelenlegi tanulmányaival kapcsolatban rendelkezésünkre álló információkat rendszerezzük, különös tekintettel a tanulásra ösztönző motivációikra és a képzésről alkotott véleményükre. Az országos minta általunk vizsgált részébe a Debreceni Egyetem különböző, debreceni képzési helyű karainak 213 hallgatója, a Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Kar 66, és a nyíregyházi székhelyű Egészségügyi Főiskolai Kar 70 diákja került. Térségünkben összesen tehát 349 fő reprezentálta a levelező tagozaton tanuló hallgatókat. Az alábbi táblázatban azokat a szakokat tekintjük át karonként és képzési helyek szerint, amelyeken az általunk megkérdezett hallgatók tanultak.

6. táblázat: Az egyes szakok karok és képzési helyek szerint

Szak (Képzési forma)	Kar*	Képzés helye
Agrármérnök-tanár (DLK)	DE MTK	Debrecen
Általános szociális munkás (ALK)	DE BTK	Debrecen
Diplomás ápoló (ALK)	DE EFK	Nyíregyháza
Építőmérnök (ALK, DLK)	DE MFK	Debrecen
Felnőttképzési szakértő	DE BTK	Debrecen
Jogász (ALK, DLK)	DE ÁJK	Debrecen
Környezetmérnök (ALK, DLK)	DE MFK	Debrecen
Mezőgazdasági szakigazgatási szervező mérnök (ALK)	DE AVK	Debrecen
Műszaki menedzser (ALK, DLK)	DE MFK	Debrecen
Pedagógia (KLK)	DE BTK	Debrecen
Szociális munkás (ALK)	DE EFK	Nyíregyháza
Szociálpedagógus (ALK)	DE HPFK	Hajdúböszörmény
Településmérnök (ALK)	DE MFK	Debrecen
Történelem (KLK)	DE BTK	Debrecen

* A Debreceni Egyetem karainak pontos megnevezése: Mezőgazdaságtudományi Kar, Egészségügyi Főiskolai Kar, Műszaki Főiskolai Kar, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Bölcsészettudományi Kar, Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Kar.

Képzési irányok szerinti bontásban megállapíthatjuk, hogy bölcsészettudományi képzésben a megkérdezettek 23,8%-a, gazdasági és társadalomtudományi jellegű képzésben 4,6%-a, műszaki képzésben 14,9%-a vett részt. Mezőgazdasággal és környezettudománnyal kapcsolatos tanulmányokat 7,2%-uk folytatott, egészségügyi vagy jogi vonalon 20,1% illetve 10,6%-uk tanult, pedagógiai végzettség megszerzésére pedig 18,9%-uk törekedett.

A nemek vonatkozásában elmondható, hogy a mintában jóval nagyobb volt a nők, mint a férfiak aránya: a kutatás során térségünkben 255 nő és 92 férfi került lekérdezésre – ez százalékos formában 73,5%-ot és 26,5%-ot jelent.¹ Ahogyan az várható volt, a nők a legkisebb arányban a műszaki képzésben képviseltették magukat (38,5%), ám a többi tanulmányterülethez viszonyítva 55,6%-os jelenlétükkel meglepően alacsonynak bizonyult a jogi képzésben résztvevő nők aránya is. Az egészségügyi képzési irányon és a bölcsészettudományi karon talákoztunk a legnagyobb arányú női részvétellel: az első esetben a hallgatók 88,6%-a, a másodikban 82,9%-a volt nő. Ez utóbbi számadatra a térségünkben lekérdezett bölcsészhallgatók tanulmányainak jellege szolgálhat magyarázatul: mintánkba zömében pedagógia és általános szociális munkás szakos hallgatók kerültek.

A megkérdezettek családi állapotát firtató kérdésre adott válaszok tanúsága szerint a térségünkben megkeresett levelezős hallgatók 61,3%-a élt házasságban vagy élettársi kapcsolatban, s 30,4%-uk volt hajadon vagy nőtlen; az elváltak aránya mindössze 7,2% volt, s elenyészően kevesen számoltak be özvegyeségről vagy éltek egyéb párkapcsolati formában. A házasságban élők aránya egyébként a bölcsészhallgatók (71,1%), az egészségügyi főiskola tanulói (70%), és a mezőgazdasági-környezettudományi képzési vonalról mintánkba kerültek (60%) között volt a legmagasabb. Nem véletlen ezek után, hogy az átlagos gyermekszám is az ezeken a tudományterületeken tanuló hallgatók körében volt a legnagyobb.

A három képzési helyről összegyűjtött hallgatói mintában szinte kivétel nélkül magyar állampolgárokkal talákoztunk – mindössze Debrecenben és Nyíregyházán tanult 1–1 ukrán állampolgárságú diák pedagógia és szociális munkás szakokon. Az etnikai hovatartozás szempontjából is hasonlóan homogén képet mutatott a minta: noha a megkérdezettek 20,6%-a nem válaszolt a kérdésre, 78,5%-uk vallotta magát magyarnak, s csupán 0,6%-uk cigánynak, továbbá 0,3%-uk németnek – ez egyébként 2, illetve 1 személyt jelentett. (A roma származású hallgatók diplomás ápolónak és szociálpedagógusnak készültek, míg a német nemzetiségű tanuló a műszaki főiskola építőmérnök szakára járt.)

A válaszadók foglalkozása tekintetében elmondható, hogy a teljes minta 72,2%-a teljes munkaidőben dolgozott, s körükben mindössze 9,7% volt a vezető beosztásúak aránya. (A bölcsész és műszaki területeken tanulók között szignifikánsan nagyobb arányban találtunk vezetőket: 19,3 és 21,2 százalékuk dolgozott ilyen beosztásban.) A hallgatók a legnagyobb arányban alkalmazotti státusz mellett vágtak bele felsőfokú tanulmányaikba (58,2%), s emellett viszonylag magas volt a gyesen, gyeden lévő kismamák és a munkanélküliek aránya is a mintában (mindkét esetben 10,6%). Alkalmazotként legnagyobb arányban a mezőgazdasági-környezettudományi és az egészségügyi képzési irányon tanulók dolgoztak – 72% és 75,7% –, a munkanélküliek aránya a jogon (24,3%), az önálló vállalkozóké pedig a műszaki főiskolán (9,1%) emelkedett ki markánsan a többi foglalkozási kategóriába besoroltak közül.

¹ A Debreceni Egyetem nem nappali tagozatos képzéseire vonatkozó 2005-ös statisztikai adatokkal összevetve saját mintánk adatait megállapíthatjuk, hogy a nők aránya a teljes mintában és karonként is hasonló volt a Felsőoktatási Statisztikai Évkönyvben láthatóval; vizsgálatunkban csupán a műszaki képzésben voltak felülreprezentáltak a nők: az MFK-n 24,3% volt a női hallgatók aránya.

Vagyoni önbesorolás alapján a hallgatók 79,7 százaléka átlagos vagyoni helyzetűnek tartotta magát; 8,3%-uk vélte úgy, hogy környezetéhez képest jómódúnak számít, s 8,6%-uk úgy, hogy másokhoz viszonyítva inkább szegényebb. (A magukat szegénynek tartókat legnagyobb arányban az egészségügyi főiskola hallgatói között találjuk: 20%-uk ítélte meg ily módon saját vagyoni helyzetét.)

A tanulmányokkal kapcsolatos adatok felé közeledve elsőként azt vizsgáltuk meg, hogy milyen arányban rendelkeztek térségünk levelezős hallgatói valamilyen felsőfokú végzettséggel. Érdekes volt, hogy a mintánkba bekerült hallgatóknak csak alig több, mint egyharmada kapott korábban diplomát, azaz jelentős részük a megkérdezés idején végzett tanulmányai befejeztével szerzi majd meg felsőfokú végzettségét. Adatbázisunk tanúsága szerint 36,1%-ra tehető a másoddiplomások aránya az egyes karokon megkérdezett levelezős hallgatók körében: egyetemi diplomája 11,7%-uknak, főiskolai végzettsége valamivel nagyobb hányaduknak, 24,4%-uknak volt. Más jellegű képzésben 5,2%-uk vett részt, mielőtt felvételt nyert volna a Debreceni Egyetemre. Ha képzési irányonként is megvizsgáljuk a korábban szerzett végzettség mutatóit, azt láthatjuk, hogy felsőfokú – s ezen belül is egyetemi – képzettséggel legnagyobb arányban a jogászhallgatók rendelkeztek: a 75,6 százalék volt a levelező tagozaton jogot hallgató, de már diplomás diákok aránya. A bölcsészek, a mezőgazdasági-környezettudományi és a műszaki vonalon tanulók körében szintén 50%-nál magasabb volt a második diplomájukat megszerezni készülők aránya, ám körükben többen végeztek a főiskolát, mint az egyetemet.² Az egészségügyi főiskolai szakokon – elenyészően kis számban ugyan, de – szintén tanultak diplomások: az alminta 4,3%-ának volt főiskolai végzettsége.

Biztos nyelvtudással csak a hallgatók igen kis része rendelkezett;³ az angol bizonyult a legtöbbek által beszélt nyelvnak, ám csupán a megkérdezettek 10 százaléka ítélte meg úgy, hogy jól elboldogul nyelvismeretével. Németül a teljes minta 6,9%-a, oroszul 2,6%-a, románul pedig 1,4%-a tudott jól saját véleménye szerint. A többi nyugati és a roma nyelvet csak elhanyagolhatóan kevesen beszélték.

Térjünk át ezek után a hallgatók jelenlegi képzésével kapcsolatos információink rendszerezésére! A rendelkezésünkre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy térségünk levelezős hallgatóinak jelentős része: 58,2 százaléka maga fedezi a tanulmányai kapcsán felmerülő költségeket. A teljes minta 12,9%-ának esetében a munkahely vállalta át a diplomaszerzés valamennyi pénzügyi vonzatának rendezését, s a diákok további 7,7%-a kap valamilyen, a tanulmányi kiadásokra fordítható anyagi támogatást a munkáltatójától.⁴ A konzultációkra a hallgatók nagy része tömegközlekedési eszközökkel jut el (46,4%), 22,6 százalékuk pedig autóval. Mindössze 4,9%-ot tett ki azok aránya, akik olyan közel laktak a képzés helyéhez, hogy akár gyalog is megközelíthették az adott intézményt.

Mindezek után érdemes megvizsgálunk, hogy milyen motivációs tényezők álltak az egyetem, illetve főiskola elkezdése mögött az általunk vizsgált intézmény, a Debreceni Egyetem bizonyos karainak levelezős hallgatói esetében. A könnyebb áttekinthetőség ér-

2 A jelenlegi képzést megelőzően felsőfokú végzettséget szerzett hallgatók pontos arányai képzési irányonként: bölcsészek – egyetem: 13,2%, főiskola: 50,6%; mezőgazdasági-környezettudományi – egyetem: 24%, főiskola: 36%; műszaki – egyetem: 17,3%, főiskola: 34,6%.

3 A válaszadóknak 1–5-ig kellett osztályozniuk nyelvtudásukat, ahol az egyes számok az iskolai osztályzatoknak feleltek meg. Tanulmányunkban azokról feltételezzük, hogy megfelelő nyelvismerettel rendelkeznek, akik saját tudásukat 4-esre vagy 5-ösre értékelték.

4 E kérdésnél a válaszadók 13,8%-a az „egyéb” kategóriába sorolta magát; nem tudhatjuk biztosan, de elképzelhető, hogy ők államilag finanszírozott képzésben vettek részt. (Arányuk a Debreceni Egyetemen 2005-ben 18,5%).

dekében ezúttal táblázatba is foglaltuk, hogy milyen arányban választották a megkérdezettek az egyes válaszlehetőségeket. Az adatok azt mutatják tehát, hogy a különféle, általunk felsorolt szempontok milyen súllyal estek latba akkor, amikor az egyéneknek felsőfokú tanulmányaikról kellett dönteniük.

7. táblázat: A felsőfokú tanulmányok háttérében álló motivációk a Debreceni Egyetem levelezős hallgatóinak körében, 2005-ben

Motivációk	Megoszlás (%)
Munkahelyi kötelező továbbképzés	11,5
Szakmai érdeklődés	57,6
Munkakeresés	7,7
Új munkahelyhez szükséges felsőfokú végzettség	32,4
Így még meg tud valahogy élni	6,6
Kíváncsiság	17,5
Család, barátok, kollégák hatása	21,8
Új diploma szerzése	57,0
Egyetemi végzettség megszerzése	13,5
Társadalmi kapcsolatok megújítása	12,6
Szabadidő hasznos eltöltése	8,0

Amint láthatjuk, a hallgatók többsége szakmai érdeklődéssel, vagy egy újabb diploma megszerzésének vágyával magyarázta, hogy miért kezdte el levelező tagozaton tanulmányait. Ez utóbbi adat igen különösnek tetszik, hiszen korábban már kiderült, hogy a teljes mintának csak valamivel több, mint 36 százaléka tanult már korábban is egyetemen vagy főiskolán. A nyilvánvaló ellentmondás magyarázata az lehet, hogy a megkérdezettek az „új diploma” kifejezést az „új végzettség” szinonimájának tekintették, s ilyen értelemben arra gondolhattak, hogy a kutatás idején végzett tanulmányaik befejezésével előbbre léphetnek az iskolai fokozatok ranglétráján. Jelentős motiváló tényezőnek tűnik még a képzés révén elérhető új munkahely, illetve a hallgatók környezetének – családtagjainak, barátainak, kollégáinak – ösztönző hatása. A hallgatók az adatfelvétel során nem csak kiválaszthatták, hogy a felsorolt lehetőségek közül melyeknek volt valóban szerepe a továbbtanulásukban, hanem rangsorolniuk is kellett az egyes válaszlehetőségeket. Ezek alapján a legfontosabb – pontosabban a legtöbbször által a legjelentősebbnek ítélt – tényező a szakmai érdeklődés lett, második helyre került az új diploma megszerzésének vágya, s harmadik volt az új munkahelyért végzett tanulás a motivációk sorában.

A motivációk kapcsán érdemes mindjárt azt is megvizsgálnunk, hogy kik ösztönözték leginkább a továbbtanulásra a térségünkben tanuló levelezős hallgatókat reprezentáló mintánk tagjait. Az előbbiekben már kiderült, hogy 21,8%-uk esetében a család, az ismerősök és a munkatársak fontos szerepet játszottak a döntés meghozásában. A teljes minta 51,9 százaléka vélte úgy, hogy a szűk család vagy a rokonság biztatása jelentette a legnagyobb hajtóerőt az egyetemi, főiskolai tanulmányokra való jelentkezésnél; ennél csak jóval kisebb mértékű volt a barátok és kollégák hatása: a megkérdezettek 5–6%-ának esetében bírtak e lazább emberi kapcsolatok irányából érkező ösztönzések igazi jelentőséggel. Az általunk vizsgált hallgatók egy része ugyanakkor úgy érezte: a saját belső indíttatása volt a legfontosabb tényező, saját tervei és vágyai voltak a levelezős tanulmányok elkezdésének a legfőbb mozgatórugói.

Érdekesen árnyalja a képet, hogy az általunk megkeresett hallgatók rokoni körében és barátai között milyen a diplomások aránya. A teljes minta 53,9 százalékanak családjában kisebbségben voltak a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, s csak a válaszadók 6,3%-a mondta azt, hogy mindenki, s 22,3%-a azt, hogy a legtöbben szereztek diplomát a családtagjai közül. Képzési irányok szerint is megvizsgálva a kérdést azt találtuk, hogy a mezőgazdasági-környezettudományi tanulmányokat folytatók 52%-ának, és a jogászok 45,9%-ának szűken vett rokoni körében nagyobb volt a diplomával rendelkezők, mint az azt nem szerzők aránya. Az ismerősi kör iskolai végzettsége valamivel kedvezőbb képet mutatott: kisebbségben a hallgatók 42,4%-ának barátai közt voltak a diplomások, 47,3%-uknak nagyobbrészt egyetem-főiskolát végeztek közül verbuválódtak a barátai, s 2,9%-uknak minden ismerőse továbbtanult valamilyen felsőoktatási intézményben. Ebben az esetben a bölcsészek és a jogot végeztek baráti körében találtunk legnagyobb arányban diplomásokat: az előbbi képzési irányon tanulók 67,5%-ának, míg az utóbbiak 73%-ának vannak magasan képzett barátai. Végezetül azt néztük meg, hogy volt-e szignifikáns kapcsolat a családban és baráti körben lévő diplomások aránya, és a két közeg motiváló hatása között. A barátok esetében nem, a család esetében azonban találtunk statisztikailag is alátámasztható összefüggést – igaz, ez elég ellentmondásos volt. A legnagyobb arányban azok tekintették a közvetlen környezetük felől érkező hatásokat motiváló erejűnek a továbbtanulásukra nézve, akiknél mindenki diplomás volt, s azok a legkisebb arányban, akiknél a többség szerzett felsőfokú végzettséget. Ennek az ellentmondásnak a hátterében esetleg mintánk kis elemszáma állhatott.

Levelezős hallgatók esetében különösen fontos tisztába kerülnünk azokkal a problémákkal, amelyekkel tanulmányi éveik alatt szembesülnek. A következő táblázatban számba vettük, hogy mennyire tartják saját életükben jellemzőnek az alábbi néhány, gyakorta felmerülő nehézséget.

8. táblázat: A leggyakoribb tanulmányokkal kapcsolatos nehézségek a Debreceni Egyetem levelező tagozatos hallgatóinak körében, 2005-ben

Nehézségek	Megoszlás (%)
Anyagjak biztosítása	41,8
Tanuláshoz szükséges idő biztosítása	79,4
Valamely tananyag elsajátítása, vizsga	22,1
Csoportba való beilleszkedés	2,0
Tankönyvekhez, jegyzetekhez való hozzáférés	45,8
Kapcsolatteremtés másokkal	1,4
Önálló tanulás, felkészülés	5,4

Látható, hogy a legnagyobb gondot a levelező tagozatos hallgatók számára az olyan tanulás-szervezéssel kapcsolatos tényezők okozzák, mint a tankönyvek, jegyzetek megszerzése vagy a vizsgára való felkészülés. Ennek legfőbb oka – úgy tűnik – az időhiány: sokan család, munka mellett vágtak bele felsőfokú tanulmányaikba, így érthető, ha a megkérdezetteknek csaknem negyötöde panaszodik a tanuláshoz szükséges idő biztosításának nehézségeiről. A hallgatók meglehetősen nagy hányadánál jelenik meg problémaként a tanulmányi költségek előteremtése. Szignifikáns különbségeket képzési irányonként két tényező esetében találtunk: a tananyag elsajátításával a legnagyobb arányban a gazdasági-társadalomtudományi, a jogi és a pedagógiai képzésben részesülőknek adódtak nehézségei, míg a tankönyvek és jegyzetek felkutatása a bölcsészek és az egészségügyi főiskolások jellemző problémája volt.

Zárásként tekintsük át, hogy mennyire elégedettek tanulmányaikkal a Debreceni Egyetem hét karának lekérdezett levelezős hallgatói, és milyen terveik vannak a diploma megszerzése után. Teljes mértékben a válaszadók 37%-a, részben pedig 57%-a találta kielégítőnek az egyetem, illetve főiskola által nyújtottakat. Legnagyobb arányban az egészségügyi és a mezőgazdasági-környezettudományi vonalon tanulók voltak megelégedve képzésükkel: 48,6, és 48 százalékuk nyilatkozott így. A tanulmányokkal való elégedettség másik fontos mércéje, hogy egy adott szak hallgatói ugyanazt az intézményt és képzést választanák-e, ha az adatfelvétel időpontjában kellene dönteniük. A térségünk levelezős hallgatóiból vett mintánk 82,2 százaléka igennel felelt a fenti kérdésre, s csak 14,6%-uk mondta azt, hogy tapasztalatai birtokában máshová jelentkezne, ha tehetné (arányuk legnagyobb a műszaki főiskola hallgatói között volt: 21,1%). Ami a felsőfokú tanulmányok befejezését követő időszakot illeti: a megkérdezettek 53%-a folytatni kívánta aktuálisan is végzett munkáját; 17,2%-uk munkahelyet kívánt változtatni, s 16,3%-uk remélte, hogy végzettsége birtokában munkába áll. Néhányan – 4,9% – a továbbtanulást fontolgatták, s csak a hallgatók elenyészően kis hányada tervezte azt, hogy diplomája kézhezvétele után külföldre megy.

Kóródi Márta

Képzési igények a Pécsi Tudományegyetem levelező tagozatos hallgatóinak körében

A tanulmány során a Felsőoktatási Kutatóintézet keretei között folyó, az OTKA által támogatott kutatás (a kutatás vezetője Forray R. Katalin) keretében a Pécsi Tudományegyetem karain felvett kérdőívek kerültek elemzésre. Elemzésünk azt igyekszik feltárni, hogy milyen társadalmi igények jelennek meg a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában.

A kérdőívek felvételének módszertani háttere

2005 tavaszán a PTE különböző karain (ÁJK, BTK, EFK, FEEFI-TTK, PMMK) adatgyűjtést végeztünk: a „Társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában” című OTKA-kutatáshoz kapcsolódó kérdőíveket töltöttük ki, másfelől a karok tanulmányi osztályainak előadóit, munkatársait kérdeztük meg arról, hogy az adott karon indított szakok mely képzési helyekkel társulnak és mekkora létszámmal vesznek részt a hallgatók a képzésekben. A kérdőíveket statisztikai program segítségével dolgoztuk fel (SPSS 9.0-ás program).

A karok hallgatói létszáma, a kari jelentkezések trendjei a levelező tagozatos képzésben; az intézmények vonzáskörzete

A 2005 tavaszán benyújtott jelentkezési lapok 99%-os feldolgozottsága azt mutatja, hogy a Pécsi Tudományegyetem iránt nagy az érdeklődés – az ELTE-re és a SZTE-re való jelentkezések száma előzi meg (ELTE 17 299 fő a jelentkezők száma, SZTE 10 628 fő, PTE 10 442 fő).¹ A 10 legnépszerűbb egyetem adatait összehasonlítva megállapítást nyert, hogy a budapesti intézmények jelentkezőinek több mint felét a fővárosiak, illetve a közép-ma-

¹ http://www.felvi.hu/index.ofi?mfa_id=2&chir_id=5144